

Kelet és nyugat határán

Fekvése miatt Törökországra számos kultúra hatott. Északon a Fekete-tenger, nyugaton az Égei-tenger, délen sivatagok határolják. Ezt a földet egykor Anatóliának nevezték. Itt született Ábrahám, a zsidók ősatyja, itt feneklett meg Noé bárkája az Ararát hegyén. Itt zajlott a Homérosz ókori görög költő által megénekeltrójai háború, itt kötötték a mitikus, kibogozhatatlan gordiuszi csomót, amelyet a makedón Nagy Sándor kardjával vágott ketté. A mai főváros, Ankara közeléből küldte szállóigévé vált jelentését a római szenátusnak Julius Caesar (ejtsd: júliusz cézár): „Jöttem, láttam, győztem!”

Időszámításunk előtt 1900-1150 között a hettiták virágzó kultúrárt teremtettek Közép-Anatóliában, ám leigázták őket a perzsák. Nagy Sándor úzta ki a perzsákat Anatóliából. Váratlan halála után a Római Birodalom vetett szemet a területre, és véres csaták után Asia

Minor, azaz Kis-Ázsia néven a tartományává tette. Védőgátul használta a keleti támadások ellen. A római uralom nyugalmat és gazdagságot hozott. A viszonylag hosszú, békés állapotnak a gótok támadásai és a kereszténység elterjedése vetett véget. I. Nagy Konstantin római császár áttért a keresztény hitre, székhelyét áthelyezte a nyugalmasabb Bizáncba, és felépítette gyönyörű fővárosát, melyet Konstantinápolynak (Konstantin városának) nevezett el. Halála után utódját már itt koronázták császárrá. Az új császár folytatta az építkezést, ekkor emelték a Hagia Sophia (ejtsd: aija szófia) Bazilikát, az Isteni Bölcsesség templomát. Amikor a 15. században az oszmánok elfoglalták a várost, a bazilikát muszlim imaházzá (dzsámivá) alakították, a gyönyörű falfestményeket lemeszelték. A főváros neve Isztambul lett.

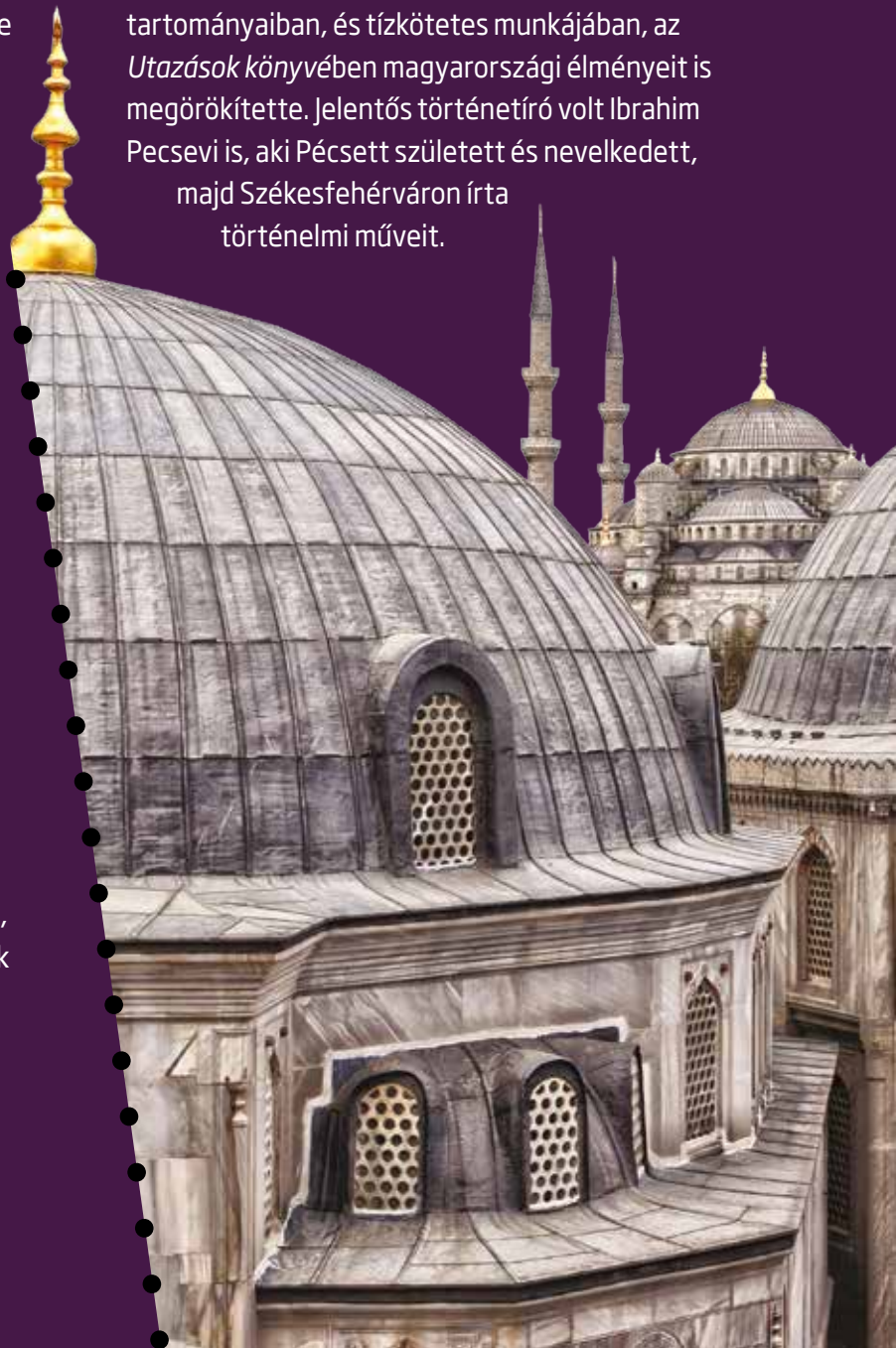

A török (türk) szó először időszámításunk előtt 1300 táján, a kínai évkönyvekben bukkant fel mint ellenséges törzs. A törökök nomádok, vándorló nép voltak, Közép-Ázsiából vonultak nyugat felé, és kapcsolatba kerültek a területen hódító arabokkal. Az iszlám kalifák szívesen fogadták hadseregükbe a kiválóan harcoló török katonákat, akik áttértek a muszlim hitre. Idővel ők alkották az iszlám sereg legjavát. A 14. század elején a kis fejedelemségekre bomlott térségben egy Oszmán nevű vezér hadsereget toborzott és egyeduralomra tett szert. Ő lett az Oszmán birodalom megalapítója. A birodalom jól szervezett hadseregének köszönhetően folyamatosan terjeszkedett.

A hadseregben fontos szerepet kaptak a janicsárok. II. Murád szultán vezette be, hogy a leigázott területen élő családoktól gyermekadót (*devsirme*) szedett. A fiatal fiúkat elszakították családjuktól, iszlám hitre térítették, kemény katonai kiképzést kaptak. Feltétlen hűséget követeltek tőlük. A janicsárok később nemcsak Európát tartották rettegésben, hanem magát az Oszmán Birodalmat is.

Az oszmán szultánok a kalifa címet is viselték, vagyis a mohamedán egyház vezetőinek számítottak. A legjelentősebb oszmán szultán I. Nagy Szulejmán volt, ő a magyar történelemben is meghatározó szerepet játszott. 1526-ban a híres mohácsi csatában súlyos vereséget mért a magyarokra, és 1566-ban a szigetvári ostrom alatt, a vár közelében hunyt el betegségben. A magyarok sokszor átkozták, ám uralkodását a történészek az oszmánok aranykoraként emlegetik. Huszonhat évesen került trónra, és majd fél évszázadig uralkodott. Megszilárdította az iszlám vallást és zseniális hadvezérként megkészszerzte birodalma területét. Fontos törvényeket alkotott,

nagy pártfogója volt a művészeteknek és a tudománynak is. Uralkodása idején virágzott a történetírás, irodalom, a csillagászat és az orvostudomány, az építészet, festészet, fa- és fémművészet. Maga is kiváló ötvös és tehetséges költő volt. A szultán udvara felvette a Fényes Porta nevet. Evlia Cselebi, a híres történetíró negyven éven át utazgatott az Oszmán Birodalom tartományaiban, és tízkötetes munkájában, az *Utazások könyvében* magyarországi élményeit is megörökítette. Jelentős történetíró volt Ibrahim Pecsevi is, aki Pécsen született és nevelkedett, majd Székesfehérváron írta történelmi műveit.

Szulejmán legfőbb vágya volt, hogy legyőzze a Habsburg Birodalmat. Magyarországot előretolt bástyának tekintette a harcban. Az 1526-os mohácsi csatavesztés után az ország középső területeit megszállta, ezzel kezdetét vette a csaknem 150 évig tartó török hódoltság. A törököknek később is érdekükben állt a Habsburgok gyengítése, ezért a 17. század végi – 18. század eleji Habsburg-ellenes harcok vezetőit, Thököly Imrét és II. Rákóczi Ferencet kíséretükkel együtt az Oszmán Birodalom fogadta be. Az 1848-49-es szabadságharc menekültjeinek is védelmet adtak. Kossuth Lajost és kíséretét Kütahyában helyezték el, Bem tábornok Murát pasaként szolgált a török seregben, Széchenyi Ödön gróf az isztambuli tűzoltóság megszervezésén dolgozott.

Az oszmánok által elfoglalt területekről egyre több és több janicsár érkezett, és mind kevesebb jövedelemhez jutottak, ezért gyakran

felláztak, hogy több pénzt sajtoljanak ki a szultántól. II. Oszmán szultán át akarta szervezni a hadsereget, de a feldühödött janicsárok megölték. Egyre gyengébb kezű szultánok kerültek hatalomra, akiket lekötötték a belső harcok és a korrupt hivatalnokok.

Az Oszmán Birodalom hanyatlásának sok oka volt. V. Pius pápa szövetséget kötött a spanyolokkal és a velenceiekkel és hajóhadukkal megsemmisítették az oszmán flottát. 1683-ban az oszmán szárazföldi erők szenvedtek Bécs alatt súlyos vereséget. Amerika felfedezését követően a nemzetközi kereskedelem útvonala Isztambulból áthelyeződött az Atlanti- és Indiai-óceánra, így az oszmánok hatalmas bevételektől estek el.

A 19. századra Oroszország is megerősödött, és támadásba lendült. Elfoglalta a törököktől a Krím-félszigetet, majd Besszarábiát. Ezen felbátorodva Görögország, Moldávia, Románia is kikiáltotta függetlenségét. A birodalom területe egyre zsugorodott. Az I. világháborúban a törökök Németország oldalára álltak, így osztozniuk kellett a vesztes államok sorsában.

Mustafa Kemal tábornok nem nyugodott bele, hogy a nyertesek jelentős területeket elvegyenek. Függetlenségi harcot indított, és sikerrel járt: 1923-ban kikiáltották a köztársaságot, amelynek első miniszterelnöke lett. Az államot nyugati mintára átszervezte, eltörölte az arab írást, helyébe a latin ábécét vezette be, a nőknek szavazati jogot adott, eltiltotta a férfiakat jellegzetes sapkájuk, a fez, a nőket a fátyol viselésétől. A gyökeres átalakítások ellenére a nép körében nagyon népszerű lett, elnevezték Atatürknek, ami azt jelenti: *a törökök atyja*.

PÁNTI IRÉN